

РЕСПУБЛИКА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДАГИ ТАРКИБИЙ ЎЗГАРИШЛАР (ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ ВА КЛАСТЕРЛАР МИСОЛИДА)

Бегамова Насиба Холмурзаевна,
Термиз агротехнологиялар ва инновацион ривожланиш институти
ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада мустақиллик йилларида мамлакатимиз қишлоқ хўжалигидаги таркибий ўзгаришлар, жумладан, деҳқон, фермер хўжаликлари ва кластерлар соҳасида амалга оширилган ишлар тарихи таҳлил этилган. Шунингдек, соҳага оид қабул қилинган бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг амалга тадбиқ этилиши, қишлоқ хўжалигидаги деҳқон, фермер хўжаликлари ва кластерларни яхшилаш борасидаги тадбирлар тўғрисидаги маълумотлар ҳам баён этилган.

Калит сўзлар: қишлоқ хўжалиги, аграр ислоҳотлар, деҳқон хўжаликлари, фермер хўжаликлари, кластерлар.

СТРУКТУРНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ РЕСПУБЛИКИ (НА ПРИМЕРЕ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ И КЛАСТЕРОВ)

Бегамова Насиба Холмурзаевна,
преподаватель Термезского института агротехнологий и инновационного
развития

Аннотация. В статье анализируется история структурных изменений в сельском хозяйстве нашей страны за годы независимости, в частности истории работ, проделанные в сфере крестьянских хозяйств, фермерских хозяйств и кластеров. Также представлена информация о реализации ряда принятых нормативно-правовых документов, касающихся отрасли, мерах по совершенствованию крестьянских хозяйств, фермерских хозяйств и кластеров в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: сельское хозяйство, аграрные реформы, крестьянские хозяйства, фермерские хозяйства, кластеры.

STRUCTURAL CHANGES IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC (BY THE EXAMPLE OF FARMS AND CLUSTERS)

Бегамова Насиба Холмурзаевна,
Lecturer at Termez Institute of Agrotechnologies and Innovative Development

Abstract. The article analyzes the history of structural changes in the agriculture of our country during the years of independence, in particular the history of work done in the field of peasant farms, farms and clusters. Information is also provided on the implementation of a number of adopted regulatory documents related to the industry, measures to improve peasant farms, farms and clusters in agriculture.

Key words: agriculture, agrarian reforms, peasant farms, farms, clusters.

Кириш. Дунё тажрибаси шуни кўрсатадики, давлат сиёсатида қишлоқ хўжалигини ривожлантириш орқали мавжуд ижтимоий, иқтисодий муаммоларни ҳал этишда катта ютуқларга эришиш мумкин. Шундан келиб чиққан ҳолда, дунёнинг илғор мамлакатлари тажрибасини ўрганиш ва уларнинг республика учун маъқул томонларини олиш, ўзбек халқининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш борасидаги тарихий анъаналарига, миллий ва маҳаллий хусусиятларига таяниш аграр ислоҳотлар моҳиятини ташкил этди. Шу

нуктаи назардан ҳам қишлоқ хўжалигида ислохотлар босқичма-босқич амалга оширилиб, республика қишлоқ хўжалигидаги деҳқон, фермер хўжаликлари ва унга янги кластер тизими кириб келди.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Мустақилликнинг дастлабки йилларида мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги соҳасида амалга оширилган ишлар таҳлиliga оид маълумотлар С.Мамажонов [1], Ф.Ражабов [2], Ш.Қаршиев [3], Ф.Жўраев [4], Ч.Темирова [5], Ҳ.Ботироваларнинг [6] тадқиқотлари ва қатор монографияларида берилган. Шунингдек, соҳага оид қабул қилинган бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, даврий нашрлардаги мақолалардан ҳам мавзуга оид маълумотларни олиш мумкин.

Тадқиқот методологияси. Мақолада тарихий таҳлил, қиёсий таққослаш, хронологик кетма-кетлик тамойилларига таяниб, мамлакатимизда қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар, жумладан, унинг деҳқон, фермер хўжаликлари ва кластерлар мисолидаги таркибий ўзгаришлари таҳлилий маълумотлар орқали ёритилган.

Таҳлил ва натижалар. Мустақилликнинг дастлабки йилларида қишлоқ хўжалиги соҳасида олиб борилаётган туб ислохотларнинг ҳуқуқий пойдеворини яратишга катта эътибор қаратилди, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини самаралари ташкил қилиш ва ривожлантириш борасида янги қонунлар ва норматив ҳужжатлар қабул қилинди. Дастлаб 1991 йил 21 декабрда қабул қилинган “Деҳқон (фермер) хўжалиklarини янада мустаҳкамлаш ва тадбиркорлик фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тўғрисида”ги Фармон [7], 1992 йил 3 июлда қабул қилинган “Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги Қонун [8], шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 23 февралдаги “Чорвачилиқда ислохотларни такомиллаштириш ва деҳқон (фермер) хўжаликлари ҳамда хусусийлаштирилган фермаларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қарори [9] ва бошқа ҳужжатлар соҳада янги ҳуқуқий муносабатларни жорий этиш, кўп укладли иқтисодий шакллантириш, тадбиркорлик, фермерлик ва шахсий томорқа хўжалиklarини ривожлантириш имконини берди. 1994-1995 йилларда Вазирлар Маҳкамасининг қишлоқ хўжалигида ислохотлар ўтказишга доир 10 дан ортиқ қарори қабул қилинди. Уларда қишлоқ хўжалиги комплексига раҳбарликни яхшилаш, замонавийлаштириш борасида қатор тадбирлар ишлаб чиқилди. Шу асосда 1996 йил 26 ноябрда Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикасида Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги Қарори билан Қишлоқ ва Сув хўжалиги вазирлиklarининг бирлаштирилиши ана шу сиёсатнинг мантиқий давоми бўлди.

Бундан ташқари, барча қишлоқ хўжалик корхоналари билан тенг шароитда фермер хўжалиklarининг тракторлар, асбоб-ускуналар, ёқилги мойлаш, қурилиш материаллари, минерал ўғитлар ва бошқа ресурслар билан таъминланиши ҳамда дастлабки икки йил мобайнида фойда (даромад) солиғидан озод қилиниши, уларга чорва моллари сотиб олиш учун кредит ажратилиши, жамоа, давлат ва бошқа қишлоқ хўжалик корхоналари томонидан уларни зарур минерал ва органик ўғитлар билан таъминлаш кўзда тутилди. Фермер хўжалиklarининг дастлабки шаклланиш даврида бундай шарт-шароитлар яратилиши ва қўллаб-қувватлашлар натижасида қишлоқ хўжалигида тадбиркорликни ривожлантиришда кўшимча имкониятлар бўлди.

Қишлоқ хўжалигидаги ислохотларнинг дастлабки босқичида янгидан шаклланаётган хўжалиklarнинг фаолият юритиш механизмини такомиллаштириш жараёнлари мунтазам равишда амалга оширилди. Уларни ўз меҳнат натижаларидан манфаатдорлигини ошириш, давлатнинг хўжалиklar фаолиятига аралашувини қисқартириш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Иккинчидан, қишлоқ хўжалиги ходимлари моддий манфаатдорлиги

ҳамда турмуш шароитини яхшилаш учун деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларининг харид нархлари муттасил ошиб борди. Картошка, мева-сабзавот, чорва, парранда, сут, тухум, қоракўл тери ва жун маҳсулотларига 1995 йил бошига келиб эркин (келишилган) нархлар жорий қилинди. Доимий равишда қишлоқ хўжалигининг асосий маҳсулоти ҳисобланган пахта етиштиришни қўллаб-қувватлашга эътибор қаратилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1992 йил 22 октябрдаги “Пахта хом ашёсига харид нархларини ошириш тўғрисида”ги Фармони асосан, давлат буюртмаси учун харид нархи 1992 йил ҳосилдан бошлаб 1,5 мартага оширилди [10].

Шунингдек, давлат эҳтиёжларига қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етказиб бериш учун давлат буюртмаси тизими ҳам мунтазам равишда қайта кўриб борилди. Бунда давлат буюртмаси ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш учун экин майдонлари ва маҳсулот етиштириш миқдорини назорат қилишни чеклаш, яъни маълум қишлоқ хўжалик экинлари экин учун хўжаликларга қатъий талаблар қўйишдан воз кечиш ва етиштирилган маҳсулотларнинг маълум қисмига бўлган талабни бекор қилиш назарда тутилган эди. Давлат буюртмасини босқичма-босқич бекор қилишда қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг аҳоли эҳтиёжидagi тутган мавқеи ва уларни етиштираётган хўжалик шакллариининг давлат тасарруфида эканлиги инobatга олинди.

Шундай қилиб, қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш амалиёти ва мақсадларининг ҳуқуқий асоси замон талабларидан ортда қолаётганлигини инobatга олиб, бу соҳа бўйича яқин йилларга мўлжалланган дастур ишлаб чиқиш зарурати юзага келди ва 1998 йил 18 мартда “1998-2000 йиллардаги даврда қишлоқ хўжалигидаги иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш дастури тўғрисида”ги Президент Фармони қабул қилинди. Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги “Фермер хўжалиги тўғрисида”ги ва “Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги Қонунлари ҳамда 1998 йил 22 апрелдаги “Деҳқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги Қарори ушбу дастурни амалиётга киритишда муҳим асос бўлиб хизмат қилди [7,8].

Мамлакат қишлоқ хўжалиги соҳасида ислохотлар ўтказишда ерни хусусий мулк қилиб бериш мулкдорлар синфини шакллантиришнинг бошланиши эди. Бу йўналишда қуйидаги чора-тадбирлар амалга оширилди:

□ собиқ колхозлар ҳақиқий ҳиссаси ва хўжаликнинг йил давомидаги иш натижаларига кўра, ҳар бир аъзога дивиденд олиш имкониятини берувчи кооператив пайчилик хўжаликларига айлантирила бошланди. 1999 йилда улар 898 та хўжалик кооперативга (ширкатларга) бирлашди;

□ давлат томонидан қишлоқ хўжалик корхоналарига чексиз муддатга тақдим этилган ер майдонларини пудратчиларга бириктириб берган ҳолда, ширкат хўжалиги корхоналари аъзолари ўртасида ижара пудратининг турли кўринишлари (жамоа, оила пудрати кабилар) жорий этилди. 1998 йилда ер пудрат жамоаларига 1 йилга берилган бўлса, 1999 йилдан бошлаб 3 йилдан кам бўлмаган муддатга топширилди;

□ кўп сонли хусусий фермер хўжаликларини ташкил қилиш сиёсати давом эттирилиб, уларга ер узоқ муддатли ижарага, яъни 50 йилдан кўп бўлмаган, лекин камида 10 йиллик муддатга бериладиган бўлди [11].

2000 йилнинг 1 январига келиб республикада 31,1 минг фермер ва 1 млн. 541 минг деҳқон (оилавий деҳқон) хўжаликлари фаолият кўрсатди. Фермер ва деҳқон хўжаликларига бириктирилган ер майдони 1996-2000 йилларда 18,7 минг гектардан 21,4 минг гектаргача кенгайди. 1998 йилда фермер хўжаликлариининг ҳиссаси ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг умумий ҳажмида 3,5 фоизни ташкил қилган бўлса, бу кўрсаткич 1999 йилда 4,4 фоизга етди [5, Б.16].

Қишлоқ хўжалиги соҳасида олиб борилган ислохотлар юзасидан қилинган

таҳлил ҳамда республика ҳукуматининг бу соҳада олиб борган сиёсати натижалари фермер хўжалигининг афзаллигини исботлади. Янги аср бошига келиб ҳукумат миқёсида зарар билан фаолият кўрсатаётган ширкат ва жамоа хўжаликлари негизида фермер хўжаликлари ташкил этиш тадбирларига катта эътибор берилди бошланди.

Шу тариқа 2004 йилдан республика қишлоқ хўжалигида олиб борилаётган ислохотларнинг янги учинчи босқичи бошланди. Бунга қишлоқ хўжалигида амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш, қишлоқда ишлаб чиқариш муносабатларини такомиллаштиришга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 йил 24 мартдаги “Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим йўналишлари тўғрисида”ги Фармони ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилди. Мазкур Фармонда фермер хўжаликларини тузиш ҳамда улар фаолиятини ташкил қилиш жараёнида Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, Ер ресурслари давлат қўмитаси, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят ҳокимликлари амал қилиши зарур бўлган асосий қоидалар қатъий белгилаб берилди [12].

2004 йилда “Фермер хўжалиги тўғрисида” янги таҳрирдаги қонун қабул қилинди. Ушбу Қонунга мувофиқ, фермер хўжалиги аксарият ҳолларда ортқча меҳнат ресурслари бўлмаган ерларда ва ҳудудларда ташкил этиладиган бўлди. Фермер хўжаликларига ер участкалари захира ерларидан, юридик ва жисмоний шахсларга берилмаган, қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлардан, қайта ташкил этилаётган ва тугатилаётган қишлоқ хўжалиги кооперативлари (ширкат хўжаликлари) ҳамда бошқа қишлоқ хўжалиги корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг ер участкаларидан берилиши белгилаб қўйилди [13].

Натижада, қишлоқ хўжалигининг тармоқ тузилишида анчагина таркибий силжишлар юз берди, мамлакатнинг қишлоқ хўжалигида буткул янги институционал тузилма вужудга келди. Мулкдорларнинг фермерлик синфи яратилди, хўжалик юритиш ва мулкчиликнинг ташкилий-ҳуқуқий шакллари тубдан ўзгартирилди; чорвачилик ва деҳқончиликда фаолият юритиш тизими, қишлоқ хўжалиги ва унга хизмат қилувчи соҳалар ўртасидаги иқтисодий муносабатлар такомиллаштирилди; фаолият турини танлашда фермерларнинг ҳуқуқи ва мустақиллиги кенгайтирилди, фермер хўжаликлари тасарруфидаги ер участкалари майдони мақбуллашди; фермер хўжаликлари фаолиятини тартибга солиш, қўллаб-қувватлашнинг бозор тамойилларига мос механизмларига асосланган Республика фермерлар кенгаши ва унинг ҳудудлардаги тузилмалари ташкил этилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 9 январдаги “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик соҳасида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони [14] ва ушбу фармон ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик соҳасида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорининг қабул қилиниши республикамизда мева-сабзавотчилик соҳасини ривожлантиришга кенг миқёсдаги эътибор қаратилаётганидан далолат берди. Янгидан ташкил этилган боғдорчилик йўналишидаги фермер хўжаликлари ягона ер солиғи тўлашдан 5 йил муддатга, фермер хўжаликлари, қайта ишлаш ва хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналари иштирокида ихтиёрийлик асосида янгидан ташкил этилган агросаноат фирмалари эса даромад (фойда) солиғи, ер солиғи, мулк солиғи, қўшилган қиймат солиғи (импортга қўшилган қиймат солиғидан ташқари), ягона солиқ тўлови тўлашдан 3 йил муддатга озод қилинди [1, Б.17].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 23 мартдаги “Шахсий ердамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларида чорва молларини кўпайтиришни

рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Қарорида кам таъминланган, ижтимоий муҳофазага муҳтож оилаларга мол бериш, чорвачилик ва инфратузилма объектларини ривожлантириш масалалари бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқилди [15, С.88-95].

2006-2010 йиллар даврида шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларида чорва моллари, биринчи навбатда, қорамоллар сонини кўпайтиришни рағбатлантириш дастури ишлаб чиқилди. Дастурга мувофиқ, минтакалар бўйича шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларида қорамоллар сонини кўпайтириш, зооветеринария пунктлари ва чорва молларини суний урчитиш пунктлари тармоғини кенгайтириш, зотдор молларни шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларига аукционлар орқали сотиш, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ҳокимликлари, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, “Ўздонмахсулот” акциядорлик компанияси билан биргаликда дон маҳсулотлари корхоналари томонидан ишлаб чиқариладиган омухта емни шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжаликларига беришни кенгайтириш чора-тадбирлари амалга оширилиши, туман марказлари ва йирик аҳоли пунктларида ихтисослаштирилган савдо шахобчаларини ташкил этиш учун зарур омборхоналар тайёрлаш кўзда тутилган эди.

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва вилоятлар ҳокимлари, ҳомийлар ва нодавлат хайрия ташкилотлари маблағи ҳисобига кам таъминланган оилаларга сигир тарқатиш эвазига, фақатгина 2007 йилнинг ўзидаёқ, барча тоифадаги хўжаликларда қорамоллар сони 6 571 400 бошдан 7 042 500 бошга, шу жумладан, деҳқон хўжаликларида 6 061 300 бошдан 6 537 000 бошга ҳамда фермер хўжаликларида 332 300 бошдан 374 700 бошга кўпайди [2, Б.118].

2008 йилга келиб дастлаб ташкил топган аксарият фермер хўжаликларида ер майдони ҳажмининг кичиклиги маҳсулот ишлаб чиқариш рентабеллигининг ўсишига ва барқарор фойда олишга тўсқинлик қилиши, иқтисодий аҳволи ночор бўлган фермер хўжаликлари ўзларини зарур техника воситалари ва айланма маблағ билан таъминлашга, банкдан кредит олиш учун гаров таъминоти қўйишга имконияти етмаётганлиги, олинган қарз мажбуриятларини қоплаш учун тўловга қобиллик (ликвидлик) даражасининг пастлиги маълум бўлиб қолди.

Шундан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 6 октябрдаги “Фермер хўжаликлари тасарруфидаги ер участкалари майдонини мақбуллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ҳамда 2009 йил 22 октябрдаги “Фермер хўжаликлари тасарруфидаги ер участкалари майдонларини янада мақбуллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармойишлари қабул қилинди [2, Б.18].

2016-2017 йилдан бошлаб мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги соҳасига тамомила янгича ёндошувдаги ислохотлар жорий қилина бошланди. Мавжуд муаммолар рўй-рост айтилиб, уни бартараф қилиш чоралари кўрила бошланди. “Чорвачиликда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-2841 (16.03.2017), “Республика ипакчилик тармоғи корхоналарини янада қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ф-4881 (24.03.2017), “Балиқчилик тармоғини бошқариш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2939 (01.05.2017), “Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги хузурида Қишлоқ хўжалигини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармасини ташкил этиш тўғрисида”ги ПФ-5095 (27.06.2017), “Илғор фермер”, “Меҳнаткаш деҳқон” ва “Намунали томорқачи” кўкрак нишонларини таъсис этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3803 (26.06.2018), “Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5853 (23.10.2019), “Республика ҳудудларини қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришга ихтисослаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4709 (11.05.2020) каби Ўзбекистон Республикаси Президентининг

фармонлари, қарорлари ва фармойишлари қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар самарадорлигини янги босқичга кўтаришга хизмат қилмоқда [16, Б.144-146].

Сўнгги йилларда қишлоқ хўжалиги соҳасида фермер ва деҳқонларнинг манфаатдорлигини ошириш мақсадида 2017 йилдан соҳага илғор технологиялар ва кластер тизими жорий этила бошланди. Кластер – бу қўшилган қиймат занжирининг барча иштирокчиларини (фермерлар, қайта ишловчи корхона, экспортёр) бир мақсад сари жамлаган корхоналар гуруҳи.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 19 майдаги “Бухоро вилоятида замонавий пахтачилик - тўқимачилик кластерини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2978-сон қарори асосида Бухоро вилоятида “VST cluster” МЧЖ ҚК [17] ҳамда 2017 йил 15 сентябрдаги “Сирдарё вилоятида замонавий пахтачилик - тўқимачилик кластерини барпо этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3279-сон қарори асосида “Vek cluster” МЧЖ ҚК пахта-тўқимачилик кластерлари тажриба-синов тариқасида ташкил этилди [18]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 декабрдаги ПФ-5285-сонли “Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони билан кенг турдаги сифатли тўқимачилик ва тикув-трикотаж маҳсулотлари ишлаб чиқарилишини ташкил этиш, маҳаллийлаштиришни чуқурлаштириш, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг экспорт салоҳиятини оширишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш вазифалари белгиланди. Хужжат 3-илоvasи билан пахта-тўқимачилик кластерларини ўрта муддатли истиқболда ривожлантириш конвенцияси лойиҳасини ишлаб чиқиш бўйича ишчи комиссия таркиби тасдиқланди [19].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 7 декабрдаги Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ходимларига табригида бу борада эришилган ютуқлар сарҳисоб қилинди ва “... биз кейинги йилдан бошлаб пахта етиштиришни тўлиқ 100 фоиз кластер усулига ўтказишга қарор қилдик. Шу билан бирга, ғаллачилик, мева-сабзотчилик, паррандачилик, чорвачилик, балиқчилик ва пиллачилик кластерларини ташкил қилиш ишларини изчил давом эттирамыз”, деган сўзлари билан тегишли йўналишлар раҳбар ва мутахассисларига қатор вазифалар юклатилди.

Кластер тизими яхши натижа кўрсатганидан кейин, мамлакатимиз бўйлаб турли кластерлар ташкил этилди. Бугунги кунда республикада пахта-тўқимачилик, ғаллачилик ва мева-сабзотчилик кластерлари фаолият олиб бормоқда. 2019 йилда кластер усулида пахта етиштиришни камида 52 фоизга етказиш учун 48 та пахта-тўқимачилик кластерини ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилинди. 2019 йил пахта ҳосилининг 73%и пахта-тўқимачилик кластерлари ҳиссасига тўғри келган [6, Б.125].

Айни вақтда кластер йўналиши иқтисодиётнинг барча тармоғи учун истиқболли эканлигини намоён этмоқда. Шу маънода, кластер бу хом-ашё етиштиришдан бошлаб то қайта ишланган тайёр маҳсулотни истеъмолчига етказиб беришгача бўлган жараёнларни қамраб олган бир бутун тизимдир.

Хулоса. Республикаимизнинг умумжаҳон хўжалик тизимида босқичма-босқич ва самарали интеграциялашуви мамлакатимизда амалга оширилаётган аграр сиёсатнинг стратегияси ва тактикасини оқилона белгилашга кўп жиҳатдан боғлиқ. Шунингдек, аграр соҳанинг барқарорлиги, самарадорлиги ва янги иқтисодий муносабатларнинг жорий этилиши мамлакат келажаги ва унинг иқтисодий қудратини белгилашда муҳим омилдир.

Республикаимизда қишлоқ хўжалик экинлари жойлаштириш тизими такомиллаштириб борилмоқда, қишлоқда ишлаб чиқариш ҳамда бозор инфратузулмасини ривожлантириш, фермер хўжаликларини қўллаб-қувватлаш тадбирлари доирасида улар фаолиятининг самарадорлигини ошириш, моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, пахта хом-ашёсини етиштириш, қайта ишлаш

ва сотиш соҳасини интеграциялаш масалаларига катта эътибор берилмоқда. Бу эса нафақат қишлоқ хўжалигига, балки халқ хўжалигининг барча соҳаларини “кластер” тизимига ўтишни тақозо қилмоқда. Кейинги йилларда, қишлоқ хўжалигида мамлакатимизда нафақат хом-ашёси ҳосилдорлигининг ошишига, балки тайёр маҳсулотларни ҳам экспорт қилишда юқори даражага эришилмоқди. Ўзгарувчан табиий-иқлим шароитида қишлоқ хўжалиги олдида турган асосий масалалардан бири, бу мамлакат аҳолисини озик овқат маҳсулотлари билан барқарор таъминлаш, уларнинг сифатини ошириш ва етиштириш технологиясини такомиллаштириш ҳисобига қишлоқ хўжалиги тармоғининг рақобатбардошлигини оширишга эришишдир.

АДАБИЁТЛАР РЎЙЎХАТИ

1. Мамажонов С.Х. Ўзбекистонда аграр ислохотларни амалга оширишда фермер хўжалиklarининг ўрни (1991-2004 йиллар). Тарих фан. ном. дисс. автореферати. – Тошкент: ЎЗМУ, 2011. – Б. 30.

2. Ражабов Ф.Т. Фермер хўжалиklarининг ихтисослашуви ва ҳудудий таркибини такомиллаштириш (Қашқадарё вилояти мисолида). География фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация. – Тошкент, 2018. –Б. 146.

3. Қаршиев Ш. Фермер хўжалиklarида иқтисодий муносабатларни такомиллаштириш (Қашқадарё вилояти мисолида). Иқт.фан.номз. ...дисс. – Тошкент, 1998.

4. Жўраев Ф. Қишлоқ хўжалик корхоналарида ишлаб чиқаришни ташкил этиш. – Тошкент: Ўзбекистон журналистлар ижодий уюшмасининг “Истиқлол” нашриёти, 2004.

5. Темирова Ч.Х. Ўзбекистон қишлоқлари ривожланишининг ижтимоий-маданий аспекти: ҳолати ва муаммолар (Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари мисолида 1991-2008 йй). Тарих фан. ном. дисс. автореферати. – Тошкент: ЎЗМУ, 2011. –Б. 25.

6. Ботирова Ҳ.Э. Ўзбекистонда аграр соҳа мутахассисларини тайёрлаш жараёни тенденциялари (1991-2015 йиллар жанубий ҳудудлар мисолида). Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси. – Термиз, 2021.

7. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1992 й., 1-сон, 9-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 й., 23-сон, 201-модда; 2009 й., 25-сон, 282-модда.

8. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1998 й., 5-6-сон, 88-модда.

9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Чорвачиликда ислохотларни такомиллаштириш ҳамда деҳқон (фермер) хўжалиklари ва хусусийлаштирилган фермалар манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қарори, 23.02.1994 йилдаги 87-сон // <https://lex.uz/docs/640623>

10. “Пахта хом ашёсига харид нархларини ошириш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори, 30.03.1992 йилдаги 152-сон // <https://lex.uz/ru/docs/405214?ONDATE2=22.02.2021&action=compare>

11. «Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами», 1998 й., N 4, 16-модда.

12. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 й., 3-4-сон, 55-модда; 2017 й., 32-сон, 793-модда).

13. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 й., 40-41-сон, 433-модда.

14. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 й., 2-сон, 6-модда.

15. Allamuratov S. A., Dzhuraeva U. C. Irrigation and reclamation works in the

Surkhan oasis //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 88-95.

16. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасини ўрганиш ва кенг жамоатчилик ўртасида тарғиб этишга бағишланган илмий-оммабоп қўлланма / нашр учун масъул ижодий гуруҳ: И.У.Мажидов, Б.Ю.Ходиев, А.Ш.Бекмуродов, Ш.И.Мустафоқулов – Тошкент: «Маънавият», 2019.

17. “О мерах по созданию современного хлопководческо-текстильного кластера в Бухарской области” Постановление Президента Республики Узбекистан, от 19.05.2017 г. № ПП-2978 // <https://lex.uz/docs/4923852>

18. “Сирдарё вилоятида замонавий пахтачилик-тўқимачилик кластерини барпо этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3279-сон 15.09.2017. // lex.uz/docs/3352683

19. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.12.2017 й., 06/17/5285/0409-сон.

20. Allamuratov S.A. In the Surkhan own in the soviet period irrigation and land reclamation works //ACADEMICIA: an international multidisciplinary research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 5 (S.I.). – С. 110-115.